

Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду

На седници Одељења за међународне студије, одржаној 18. јуна 2020. године, констатовано је да је кандидат МА Милан Крстић завршио писање докторске дисертације под насловом „Стратегије дестигматизације у спољној политици држава: Студија случаја спољне политике Републике Србије од 2001. до 2018. године“. Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду од 25. јуна 2020. године именована је Комисија за оцену докторске дисертације у саставу: проф. др Драган Р. Симић, проф. др Дејан Јовић и проф. др Драган Ђукановић (ментор).

Комисија је прегледала и оценила наведени докторски рад и на основу мишљења свих њених чланова Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси следећи:

Извештај о докторској дисертацији

Основни подаци о кандидату

Милан Крстић (Београд, 28.08.1989) је асистент и докторанд на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. Докторске академске студије политикологије – међународне и европске студије уписао је школске 2013/2014. године. У звање асистента за ужу научну област „Међународне студије“ први пут је биран 2014. године, а други пут 2017. године. Ангажован је у извођењу наставе на предметима Основи теорије спољне политике, Спољна политика Србије, Историја балканских односа и Савремени балкански односи. Течно говори енглески и немачки, уз познавање основа италијанског језика.

Основне академске међународне студије завршио је на Факултету политичких наука 2012. године. За успех током студија награђен је Повељом студента генерације, као студент са највишом просечном оценом на Факултету политичких наука (9,93/10) у генерацији дипломираних 2011/2012. године. Поред тога, добитник је и Награде Светлана-

Лана Адамовић, коју додељују Факултет политичких наука и породица Адамовић, за успех на предметима Међународни економски односи и Савремени економски системи. Током основних студија боравио је и положио више курсева на Католичком универзитету Ајхштет – Инголштат (Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt), као стипендиста Немачке службе за академску размену (Deutscher Akademischer Austausch Dienst – DAAD).

Диплому мастера Историје међународних односа (MSc in History of International Relations) стекао је 2013. године на Лондонској школи економије и политичке науке (London School of Economics and Political Sciences – LSE) у Уједињеном Краљевству, где је успешно написао мастер рад на тему „Британско-српски односи за време Балканских ратова 1912-1913“ (“British-Serbian Relations During the Balkan Wars 1912-1913). Другу диплому мастера стекао је 2017. године на програму Рачунарство у друштвеним наукама у оквиру мултидисциплинарних студија Универзитета у Београду, одбранивши рад на тему „Нове интернет технологије и спољнополитичка пропаганда“.

Области његовог академског интересовања су међународни положај и спољна политика Србије, САД, Немачке и ЕУ, политичка историја Балкана и савремени балкански односи, као и теорије међународних односа, спољне политике и безбедности. У овим областима је до сада објавио 20 научних радова и приказа у домаћим и међународним научним часописима, те био коуредник једног зборника радова. Више његових апстраката прихватао је за излагање на националним и међународним научним конференцијама, међу којима је и конференција Асоцијације за међународне студије (International Studies Association). Радио је рецензије за научне часописе Croatian International Relations Review и Међународни проблеми.

Од 1. октобра 2018. до 28. фебруара 2019. године боравио је као гостујући истраживач на Универзитету у Болоњи, као стипендиста програма Европске уније Erasmus +. Као стипендиста програма америчког Стејт департмента (State Department) под називом „Study of the US Institute for Scholars on the US Foreign Policy“, намењеног младим истраживачима и предавачима америчке спољне политике, усавршавао се током 2017. године на Бард колеџу (Bard College) у држави Њујорк, САД (New York, USA). Лета 2018. године учествовао је на програму калифорнијског Стенфорд Универзитета (Stanford

University, California, USA) под називом Leadership Academy for Development, који води професор Франсис Фукујама (Francis Fukuyama).

Један је од оснивача, а уједно и директор за комуникације Центра за друштвени дијалог и регионалне иницијативе из Београда, који је имплементирао више десетина пројеката са циљем развоја дебате о кључним темама у домену спољне политике Србије, регионалних односа на Балкану и српско-америчких односа. Уредник је портала www.americki-izbori.rs, специјализованог за праћење америчких избора и америчке политике.

Члан је савета Центра за немачке студије Факултета политичких наука Универзитета у Београду. Члан је Асоцијације за међународне студије (International Studies Association – ISA) и Удружења Фулбрајтових стипендиста Србије. Члан је радне групе за поглавље 31 Националног конвента за приступање Србије Европској унији. Од 2016. до 2018. године био је координатор за односе са јавношћу Универзитета у Београду Факултета политичких наука.

Објављени радови кандидата:

- Радови објављени у научним часописима међународног значаја

Krstić, Milan. 2016. “Donald Trump’s 2016 Presidential Campaign in the Light of the U.S. Foreign Policy Traditions.” *Serbian Political Thought* 14 (2): 43–72. – **M24**

Ђукановић, Драган, и Милан Крстић. 2016. “Берлински процес – немачка „западнобалканска“ иницијатива” *Српска политичка мисао* 54: 169–85. – **M24**

Hrnjaz, Miloš, and Milan Krstić. 2015. “Obama’s Dual Discourse on American Exceptionalism” *Croatian International Relations Review* 341 (73): 25–56. – **M24**

Krstić, Milan. 2015. “Securitization Theory and Floods in Serbia: The Case of Social Networks.” *Serbian Political Thought* 11 (I): 133–47. – **M24**

- Радови објављени у научним часописима

Krstić, Milan. 2018. “Uticaj izbora u Nemačkoj 2017. godine na transatlantske odnose: Stižu li vetrovi promena?” *Politički život* 15: 89–102. – **M53**

Dašić, Marko, i Milan Krstić. 2017. "Samit Grupe 20 u Hamburgu 2017: Zašto susret Putina i Trampa nije najvažnija sest." *Politički život* 14: 27–38. – **M53**

Krstić, Milan. 2016. "Spoljnopolitička misao Milovana Milovanovića: Da li je reč o teoriji spoljne politike?" *Međunarodna politika* 1161. – **M52**

Krstić, Milan. 2013. "Uloga istorijskih analogija u spoljnoj politici: SAD, operacija Deliberate Force 1995. i vazdušni napadi NATO na SRJ 1999. godine." *Politički život* 7: 55–63. – **M53**

- Излагања са међународних и национални научних конференција штампана у целини

Крстић, Милан. 2015. "Да ли су ратне секире закопане довољно дубоко: Наслеђе Великог рата као детерминанта спољне политике Србије према Мађарској." У *Дипломатија и култура Србије: Стање и перспективе*, уредник Видоја Голубовић, 341–62. Београд: Институт за међународну политику и привреду. – **M33**

Krstić, Milan. 2015. "Između „zabijanja noža u leđa" i „nacionalne katastrofe“: Prvi svetski rat kao determinanta spoljne politike Srbije prema Bugarskoj." U *Politički identitet Srbije u globalnom i regionalnom kontekstu*, urednik Vesna Knežević-Predić, 271–88. Beograd: Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka. – **M63**

- Радови објављени у тематским зборницима

Krstić, Milan i Tijana Rečević. 2019. „Svi na istoj strani? Kako spoljnopolitički odlučioци objašnjavaju vojnu neutralnost, a kako je građani shvataju“ u: *Saradnja Srbije sa evroatlantskom zajednicom*, urednik Stefan Surlić, Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka i Institut za evropske poslove. – **M45**

Nedeljković, Stevan, and Milan Krstić. 2018. "Poglavlje 31: Postepeno (ne)usklađivanje" U *Zbornik radova: Evropa za mene*, urednici Dragan R. Simić, Dejan Milenković i Dragan Živojinović, 651–69. Beograd: Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa. – **M45**

Krstić, Milan. 2016. "Da li je „Rambuže" bio bolji od „Kumanova"? Uporedna sektorska analiza bezbednosnih rizika po Republiku Srbiju i srpski narod na Kosovu i Metohiji." U *Dvadeset godina od Dejtonskog mirovnog sporazuma - trajni mir ili trajni izazovi?*, urednici Dragan Živojinović, Stevan Nedeljković i Milan Krstić, 117–41. Beograd: Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka. – **M45**

Krstić, Milan. 2015. "Srpsko-američki odnosi tokom devedesetih godina 20. veka." U *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu Zapadnog Balkana i Republici Srbiji*, urednici Dragan R. Simić i Dragan Živojinović, 187–205. Beograd: Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka. – **M45**

Крстић, Милан. 2014. “Спољнополитичке теме у изборној кампањи за парламентарне изборе у Републици Србији 2014. године.” У *Избори у Србији 2014. године: Политичка рокада*, уредници Милан Јовановић and Душан Вучићевић, 203–34. Београд: Институт за политичке студије – **M45**

Krstić, Milan. 2013. “Meka moć Srbije.” U *Meka Moć Država*, urednici Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, i Nikola Kosović. Beograd: Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja. – **M45**

- Приређени тематски зборници

Živojinović, Dragan, Stevan Nedeljković, i Milan Krstić, ur. 2016. “Dvadeset Godina Od Dejtonskog Mirovnog Sporazuma - Trajni Mir Ili Trajni Izazovi.”. Beograd: Univerzitet u Beogradu - Fakultet političkih nauka – **M49**

- Прегледи

Devedžić, Vladan and Milan Krstić. 2016. “Social Sciences and Computing – Master study program review.” In: *Infotheca – Journal for Digital Humanities*, 16(1-2): 128-133.

Krstić, Milan. 2014. “Milosevic, Marko and Kacper Rekawek. eds. *Perseverance of Terrorism: Focus on Leaders*, IOS Press, Amsterdam, 2014.” In: *Journal of Regional Security*, 9(1): 67-68.

Krstić, Milan. 2013. “Clark, Christopher. *The Sleepwalkers: How Europe went to War 1914*, Allen Lane, London, 2012.” U: *Politički život*, 8: 85-88.

Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата МА Милана Крстића под насловом „Стратегије дестигматизације у спољној политици држава: студија случаја спољне политике Републике Србије од 2001. до 2018. године“ написана је на 384 страна стандардног формата (фонт: *Times New Roman*, проред: 1) од којих је 324 страна основног текста, а остатак чини списак коришћених извора.

Дисертација садржи пет основних поглавља – „Увод“, „Теоријско-методолошки оквир истраживања“, „Стигматизација Србије 1991-2000. године“, „Студија случаја: спољна политика Србије и дестигматизација“ и „Закључак“.

Докторска дисертација МА Милана Крстића представља заокружену целину у научном, стручном и методолошком смислу. Закључци дисертације поткрепљени су ваљаном аргументацијом. Основна теоријска и практична полазишта заснована су на обимној литератури и бројним примарним и секундарним изворима. Кандидат је користио монографије и научне и стручне радове великог броја страних и домаћих аутора, медијске изворе, и, што је нарочито важно, бројне документе међународних организација и државних органа Републике Србије досупне у електронским архивама. Поред тога, кандидат је обавио и велики број интервјуа са важним актерима из периода који изучава.

Предмет и циљ дисертације

Кандидат у раду нуди одговор на централно **истраживачко питање**: зашто државе паралелно примењују различите, чак и контрадикторне стратегије дестигматизације у односу према бившим непријатељима? Кроз разматрање овог проблема, рад нуди допуну за постојеће знање о дестигматизацији у оквиру теоријске парадигме социјалног конструктивизма у спољној политици и међународним односима кроз оригинални научни модел, чија примена нуди одговор и на сва претходно наведена партикуларна питања у вези са случајем Србије, али који би уједно требало да буде и подобан за објашњење других случајева у будућим истраживањима.

Предмет ове дисертације је у ширем смислу избор стратегија у спољној политици држава које теже дестигматизацији. У ужем смислу, предмет дисертације јесте спољна политика Републике Србије према Републици Хрватској, Босни и Херцеговини (бошњачком корпусу), као и политика према косовским Албанцима, као кључним актерима са којима је Србија имала непријатељске односе због којих је стигматизована током деведесетих година прошлог века. Под спољном политиком Републике Србије подразумева се како самостално спољнополитичко деловање Републике Србије као независне државе после 2006. године, тако и спољнополитичко деловање Савезне Републике Југославије (2001-2003) и Државе заједнице Србија и Црна Гора (2003-2006). Конкретно, на основу резултата истраживања која се тичу ужег предмета истраживања, овај рад је пружио допринос одговору и на предмет у најширем могућем смислу.

Просторно одређење предмета истраживања односи се, у ужем смислу, на Западни Балкан, то јест на односе Србије са Хрватском, Босном и Херцеговином и привременим органима самоуправе у аутономној покрајини Косово и Метохија (од 2008. године једнострано проглашеним и непризнатим органима тзв. државе Косово).

Временски је за предмет истраживања одређен период од 2001. до 2018. године. Овај период је кандидат одабрао пошто је јануара 2001. године, после кратког прелазног периода, формирана нова Влада Србије и тиме и формално прекинута владавина Социјалистичке партије Србије на челу са Слободаном Милошевићем. Ова влада је, исто као и нова савезна влада формирана крајем 2000. године, поставила дестигматизацију за свој циљ. У том смислу је 2001. година прва у којој се недвосмислено може рећи да је Србија (и тадашња СРЈ) тежила дестигматизацији. Као завршна година узета је 2018. годину, последња завршену годину у тренутку када је кандидат пријавио дисертацију (2019. година).

Дисциплинарно предмет истраживања можемо сврстати у ужи домен истраживања спољне политике, у оквиру шире научне области међународних односа. У раду се негује интердисциплинаран приступ у домену друштвених наука, те се због тога користе и теоријски налази из других дисциплина науке о међународним односима, попут међународне безбедности и међународне политике, али и из других друштвених наука, попут социологије. Теоријски ова дисертација припада у најширем смислу парадигми социјалног конструктивизма у међународним односима. У дисертацији се поставља оригинални теоријски модел „дестигматизацијске дилеме“, који синтетиче социјал-конструктивистички приступ међународним односима, спољној политици и безбедности и компатибилне налазе теорије симболичког интеракционизма из социологије, са нагласком на примену концепта стигме и на теорију драматургије.

Научни циљ коме је кандидат Крстић тежио и који је успео да оствари јесте научно објашњење фактора који утичу на одабир конкретне стратегије дестигматизације у спољној политици држава, са фокусом на однос према бившим непријатељима. Ово питање није адекватно адресирано у теорији, па је кандидат за потребе одговора развио оригинални научни модел. Такође, кроз допуну и операционализацију бројних концепата

(попут нове и проширене класификације спољнополитичких стратегија дестигматизације) за које је на основу темељног критичког приказа литературе закључио да до сада нису били довољно операционализовани, те повезивањем истих са теоријама и литературом из сродних области, кандидат је у својој дисертацији пружио допринос и истраживањима стигме у међународним односима у ширем смислу и на тај начин остварио циљ научне класификације и типологизације. Коначно, кандидат је у раду остварио и научни циљ темељна научна дескрипција спољне политике Републике Србије у контексту дестигматизације од 2001. до 2018. године. Овај циљ додатно је важан имајући у виду да овакве студије до сада нису рађене, а и да иначе постоји прилично оскудна емпиријска литература о спољној политици Србије у овом периоду.

Друштвени циљ овог истраживања коме је МА Милан Крстић тежио јесте упознавање стручне, али и шире друштвене јавности у Србији и у региону, са детаљима регионалног положаја и спољне политике Србије према бившим непријатељима и уопштено дестигматизацијски оријентисане спољне политике. Балкански политички односи и даље су крхки и напети, а налази ове студије могу у перспективи послужити научној и стручној, али и широј јавности да разуме узроке успона и падова у међусобним односима. Овакви налази могу бити од користи спољнополитичким одлучиоцима и аналитичарима у Републици Србији за будуће креирање и реализацију спољне политике.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Општа хипотеза

Основна тврдња овог рада је да ће држава која са својим непријатељима није у стању отвореног сукоба, али ни у безбедносној заједници, паралелно примењивати и компромисне и негацијске стратегије дестигматизације како би решила своју „дестигматизацијску дилему“. Дестигматизацијска дилема представља бојазан државе да компромисне стратегије које воде њеној бржој дестигматизацији уједно и умањују њену

безбедност у односима са бившим непријатељима, а последица је паралелног деловања две спољнополитичке детерминанте:

1. тежње ка што бржој дестигматизацији, која државу усмерава ка употреби компромисних стратегија;
2. тежње ка очувању безбедности, која државу усмерава ка употреби негацијских стратегија, будући да наводи државу да се у ситуацијама када односе опажа као партнерске или ривалске забрине да би превеликим уступцима и компромисима могла да сву колективну кривицу свали на себе, а ривалу омогући да побољша свој положај у односу на њу.

Што је перцепција претње у односу са бившим непријатељем ближа полу безбедносне заједнице, то ће „дестигматизацијска дилема“ бити мања и стога ће компромисне стратегије бити употребљаване више него негацијске. Са друге стране, што је перцепција ближа отвореном непријатељству и могућем рату, страх од могућих негативних последица компромисних стратегија ће расти и стога ће употреба компромисних стратегија опадати, а употреба негацијских стратегија се паралелно повећавати.

Посебна хипотеза 1

Спољна политика државе према (некадашњим) непријатељима представља важну „позорницу“ за остваривање дестигматизације као спољнополитичког циља, односно за играње улоге „нормалног актера“. Нарочиту важност ова позорница добија у случајевима у којима је држава била стигматизована због одређених „девијантности“ у односу према управо овим (некадашњим) непријатељима, попут вођења ратова или чињења ратних злочина у току оружаних сукоба.

Посебна хипотеза 2

Државе које теже дестигматизацији биће подстакнуте да зарад остваривања овог циља праве и одређене компромисе у погледу других вредности, па чак и у оним који спадају у домен безбедности – попут суверенитета. Тежња ка дестигматизацији наводиће државе да поступају чак и мимо њиховог интереса у погледу материјалног односа трошкова и

добити, како би показале да су „нормалне“ као и све остале државе. Ово важи и за спољну политику према некадашњим непријатељима, као важну позорницу за дестигматизацију.

Посебна хипотеза 3

Паралелно са спремношћу да жртвују одређене добитке зарад дестигматизације државе најчешће неће престати у потпуности да брину за своју физичку безбедност, а нарочито у контексту односа са (бившим) непријатељима. Колико ће држава бринути за последице по оно што доживљавају као своју безбедност зависиће од тога да ли данас постоји перцепција да је бивши непријатељ и даље претња и у коликој мери. Уколико односе са бившим непријатељима данас доживљава као пријатељске и сматра да је конфликт немогућ (безбедносна заједница), држава ће занемарити могуће негативне последице компромисних стратегија усмерених ка дестигматизацији и утицај ове детерминанте биће занемарен у односу на другу. Међутим, што перцепција могуће претње иде више ка полу непријатељства, то ће ова детерминанта више добијати на утицају. Када односи пређу у фазу отвореног конфликта, ова детерминанта ће у потпуности превладати над првом.

Посебна хипотеза 4

Када државе које теже дестигматизацији опажају да постоји одређена претња од бившег непријатеља (нису у безбедносној заједници где претње од конфликта нема), али она није потпуно непосредна и отворени сукоб није настао (нису ни у стању конфликта), оне ће се наћи у ситуацији дестигматизацијске дилеме. Државама ће бити битна не само глобална дестигматизација, већ и релативна расподела стигме у односу на ривала. Стигма је један од елемената стратификације чије поседовање (попут негативног капитала) олакшава да једна држава буде секуритизована у свим отвореним питањима од стране државе опонента која је боље позиционирана (више „нормална“, тј. мање стигматизована). Како су односи са бившим непријатељима уједно и „позорница“ за дестигматизацију и „шаховска табла“ за политичко-безбедносно надметање са ривалом, државе ће бити у дилеми да ли треба да континуирано примењују компромисне стратегије ради брже дестигматизације, имајући у виду бојазан да би признања стигме могла да доведу до тога да се њима припише колективна кривица и одговорност, а да се (бивши) непријатељ потпуно ослободи било

какве кривице и да злоупотреби своју бољу релативну позицију у отвореним питањима у будућности.

Посебна хипотеза 5

Државе ће покушавати да реше дестигматизацијску дилему тако што ће примену компромисних стратегија балансирати применом негацијских стратегија. Применом компромисних стратегија (признање стигме и камуфлажа и компензација) оне ће настојати да остваре циљ на који их наводи прва детерминанта (тежња ка дестигматизацији), али паралелном применом стратегија одбацивања стигме, па чак и елемената стигматизације бивших непријатеља, државе ће настојати да ограниче могуће негативне последице по циљ који произлази из друге детерминанте (тежња ка очувању безбедности) кроз покушаје да се и они представе као једнако или приближно „девијантни“ и да се негира да је само она потпуно одговорна за све девијантности, чак и ако је спремна да прихвати део одговорности.

Посебна хипотеза 6

Када се односи са бившим непријатељим посматрају као партнерски, односно ближи полу безбедносне заједнице, компромисне стратегије ће се употребљавати интензивније, а доћи ће и до употребе формалних извињења (стратегиија прихватања стигме), поред индиректних концесија (стратегиија камуфлаже и компензације). Са друге стране, негацијске стратегије ће се употребљавати у мањој мери и биће ослоњене само на стратегију одбацивања стигме, и то не потпуно (јер се један део стигме признаје) већ само делимично, а не и на стигматизацију некадашњих непријатеља.

Посебна хипотеза 7

Када се односи доживљавају као ривалски више него као партнерски, односно као ближи полу могућег сукоба и отвореног непријатељства него безбедносној заједници, државе ће мање интензивно употребљавати компромисне стратегије, ослањајући се само на стратегију камуфлаже и компензације и примене стратегије признања стигме. Са друге стране, негацијске стратегије ће се употребљавати у већој мери, те ће поред стратегије

одбацивања сопствене стигме државе које теже започети и са елементима стигматизације некадашњих непријатеља.

Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

Докторска теза МА Милана Крстића састоји се из увода, три поглавља и закључка.

У првом поглављу кандидат је извршио преглед литературе о стигми у међународним односима, односно дестигматизацији у спољној политици. Литература је класификована према критеријуму дистинкције у односу на кључна теоријско-концептуална питања. Различити приступи у литератури су евалуирани, са указивањем на њихове предности и мане. Лоциране су празнине које постоје у теоретизацији стигме у међународним односима и дестигматизације у спољној политици. Потом је детаљно представљен теоријско-методолошки оквир рада. Кандидат је најпре представио основне теоријске поставке социјалног конструктивизма, као „велике теорије“ на чијим полазним онтолошким и епистемолошким претпоставкама се заснива овај докторски рад. Нарочита пажња је посвећена разјашњењу важних концепата за ову анализу, као што су међународно друштво или обрасци пријатељства и непријатељства. Након тога, кандидат је представио основне поставке теорије секуритизације у оквиру копенхашке школе студија безбедности, као и основе теорије драматургује. Потом су представљене и основне претпоставке самог модела. Коначно, детаљно је образложен научни методи који се примењује у овом раду.

У другом поглављу кандидат спроводи студије случаја стигматизације Србије током деведесетих година 20. века. Како би се говорило о тежњи Србије да се стигматизује, кандидат је најпре темељно и прецизни утврдио како је Србија била стигматизована, колико је њена стигма „тешка“, од којих елемената се састоји и каква је била њена генеза. Кандидат је извршио детаљну анализу свих стигматизацијских процеса и њиховог тока (етикетирање, стереотипизација, издвајање, губитак статуса и дискриминација), са фокусом на кључне актере који су учествовали у овом процесу и на

кључне међународне форуме у којима су се ови процеси одвијали. За ту потребу развијена је посебна аналитичка матрица, која прилагођава матрицу теорије секуритизације за анализу овог процеса. Кандидат је у овом поглављу учинио изузетно исцрпну анализу великог броја примарних извора важних међународних организација у којима су спровођени најважнији процеси стигматизације Републике Србије. Такође, извршено је и одређивање нивоа стигме који је Србија имала у различитим фазама.

У трећем поглављу спроведена се студија случаја спољне политике Републике Србије од 2001. до 2018. године. Кандидат је најпре представио како су изгледали одређени напори да се управља стигмом још током деведесетих година прошлог века, те показао због чега долази до промене приступа у последњој години 21. века. Након тога, извршена је анализа спољнополитичких циљева Србије и показано да се дестигматизација може сматрати једним од кључних циљева спољне политике Србије у читавом периоду који се анализира. Након тога, кандидат је спровео интерпретативистичко праћење процеса на примеру спољне политике Србије од 2001. до 2018. године. Три случаја која прати јесу политика Србије према Републици Хрватској, Босни и Херцеговини (са фокусом на бошњачки корпус) и косовским Албанцима и косовско-метохијском питању уопштено. У сваком од ових случаја извршена је периодизација у складу са перцепцијом претње и карактера односа код кључних српских актера (непријатељски – ривалски – партнерски – пријатељски), а потом је и приказано које су стратегије дестигматизације одабране, те зашто су оне одабране и који су били њихови резултати. Овај део рада је кључан, јер директно тестира да ли модел „дестигматизацијске дилеме“ функционише, односно да ли може да објасни због чега је Србија примењивала све четири стратегије у свом односу са бившим непријатељима. Кандидат је у овом делу рада употребио изузетно велики број извора и на основу њих установљава да промене у перцепцији претње утичу и на промену у одабиру стратегија дестигматизације у односу Србије према бившим непријатељима. Кандидат је, потом, приказао и деловање Србије на осталим кључним позорницама за дестигматизацију. Кандидат је у овом поглављу доказао посебне хипотезе, а тиме и општу хипотезу овог рада и показује да модел „дестигматизацијске дилеме“ може да објасни загонетку од које се полази и да послужи за одговор на истраживачко питање

овог рада. Коначно, кандидат је ово поглавље завршио проблематизацијом успеха спољне политике Србије у достизању дестигматизације као циља.

Методe које су примењене у истраживању

Кандидат је у првом поглављу применио метод критичког прегледа и анализе постојеће теоријске литературе. Применом ове методе утврђени су недостаци у литератури која се бави теоретизацијом улоге стигме у међународним односима. Након тога, извршена је синтеза различитих теорија које су компатибилне са истраживањем стигме (теорија драматургије, теорија регионалног безбедносног комплекса), у сврху изградње оригиналног теоријског модела како би се одговорило на истраживачко питање овог рада. У раду је кандидат применио све основне методе научног истраживања.

У другом поглављу, које се бави стигматизацијом Србије у међународним односима, кандидат је развио аналитичку матрицу за анализу стигматизације, по угледу на аналитички оквир сродног процеса секуритизације у међународним односима. Најпре је анализом примарних и секундарних докумената утврдио који су били основни актери у овом процесу, те који су били кључни стигматизацијски форуми, да би потом прешао на детаљну анализу самог процеса стигматизације Србије, односно четири поменута саставна елемента која чине овај процес. Најважнија метода прикупљања података која је коришћена у истраживању процеса стигматизације је анализа примарних извора, као што су званични документи кључних стигматизацијских форума о Србији током деведесетих година (ОЕБС, УН, ЕУ). Након тога је као метод обраде података за изучавање процеса етикетирања и стереотипизације коришћена анализа дискурса ових докумената, како би се утврдило које су то основне негативне етикете пришивене Србији у њима, као и који стереотипи из њих суптилно произлазе. За изучавање стереотипизације Србије током деведесетих година коришћена је махом секундарна литература. За изучавање процеса издвајања, губитка статуса и дискриминације као метод обраде података, кандидат је користио анализа садржаја већ поменутих примарних извора и из њих издвојио све мере издвајања, губитка статуса и дискриминације, које је затим допунио анализом примарних извора о економским санкцијама, анализом званичних докумената Министарства спољних

послова Републике Србије, те анализом секундарних извора о дипломатској, економској, политичкој и војној изолацији СРЈ и Србије током деведесетих година 20. века.

У трећем поглављу спроведена је студија случаја дестигматизацијске политике Републике Србије од 2001. до 2018. године, употребом матрице позорница развијене у овом раду. Најпре је тестирано да ли је дестигматизација била прокламовани циљ спољне политике Србије. Метода прикупљања података која се користио за овај део истраживања јесте прикупљање примарних извора – оних докумената којима су дефинисани циљеви спољне политике Србије као што су различите државне стратегије (нажалост, стратегија спољне политике не постоји), резолуције Народне скупштине, одлуке Владе Србије, експозеи председника влада и министара спољних послова, релевантни програмски говори ових актера у различитим приликама, па и инаугурациони и други важни говори председника Републике. Поред тога, узети су у обзир и исти документи са савезног нивоа (2001-2003) и нивоа државне заједнице (2003-2006). Свему овоме су додати и интервјуи спроведени са кључним актерима за потребе овог истраживања, као и налази из секундарне литературе о спољној политици Србије у овом периоду, те одређени поуздани медијски извештаји.

Потом је тестиран модел „дестигматизацијске дилеме“ који служи за објашњење избора стратегије дестигматизације на позорници односа са бившим непријатељима. Тестирање је спроведено употребом методе интерпретивистичког праћења процеса на три упоредна случаја – праћена се политика Србије према Хрватској, Босни и Херцеговини (бошњачком коопусу у БиХ, пре свега) и привременим институцијама самоуправе на Косову и Метохији (које су једнострано прогласиле независност 2008. године и коју Србија не признаје). Најпре је извршено прикупљање података за сва три случаја темељним претраживањем електронских интернет архива Владе Србије и Министарства спољних послова Републике Србије, што подразумева претрагу и званичних објава Министарства, и званичних докумената, али и прес билтена које министарство свакодневно поствља на свој сајт. Томе су додати и одређени званични документи из других извора, као што је страница председника Србије, или изјаве званичника у медијима пронађене на други начин. Коначно, веома важан допринос представљају налази добијени у интервјуима са кључним званичницима из овог периода. Интервјуисано је укупно 9

(девет) носилаца главних функција или њихових главних саветника из свих периода од 2001. до 2018. године. Интервјуи су били анонимни и полуструктурирани.

Ови подаци су обрађени методом интерпретативистичког праћења процеса. Овај метод одговара почетним поставкама овог рада, која полази од интерпретативистичке епистемологије и става да су у спољној политици релевантне не објективне чињенице саме по себи – већ њихова интерпретација од стране актера који креирају и реализују спољну политику. Метод у овом случају подразумева хронолошко праћење међусобне повезаности два фактора: перцепције (интерпретације) претње, са једне стране, и примене конкретних стратегија дестигматизације, са друге стране. Тестирано је да ли промене у првом фактору утичу на други и на који начин. Перцепција претње се тумачи на основу изјава званичника о карактеру односа према конкретном субјекту, због чега је употребљена анализа дискурса у издвојеним подацима. Поузданост поменутих перцепција додатно је проверавана у интервјуима. Са друге стране, анализом садржаја поменуте широке базе података издвојени су примери стратегије дестигматизације и класификовани у складу са поделом развијеном у овом раду. Праћене су хронолошке нити развоја оба фактора и то да ли промене у перцепцији утичу и на промене у избору стратегије

Потом су, за потребе изучавања праксе дестигматизацијског деловања Србије од 2001. до 2018. године, прикупљају различити подаци из званичних докумената Владе Србије, Министарства спољних послова и председништва Србије (као и ранијих савезних органа и органа државне заједнице), дневни билтени са кључним спољнополитичким вестима из овог периода и различити медијски извештаји. Извршена је анализа њиховог садржаја, како би се утврдили кључни елементи дестигматизацијског деловања Србије на различитим позорницама. Све то се допуњава и налазима из интервјуа са кључним званичницима из овог периода, као и из секундарних извора.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

Конструисање и верификација модела „дестигматизацијске дилеме“ најважнији је резултат овог рада, из кога произлази и кључни научни допринос који он пружа. Научна

релевантност овог истраживања заснива се на чињеници да истраживачко питање на које овај рад настоји да пружи одговор није до сада било адресирано у емпиријским студијама спољне политике Србије, али, што је још важније - да ни теоријска истраживања стигме у међународним односима нису нудила адекватне моделе за одговор на ово питање. Због тога је основни научни допринос који пружа овај рад изградња оригиналног теоријског модела „дестигматизацијске дилеме“, који пружа одговор на питање због чега одређене државе спроводе истовремено различите стратегије дестигматизације и који фактори доводе до тога да конкретна стратегија буде више или мање доминантна. Ово је и први модел који нуди теоријско разматрање односа са бившим непријатељима, са једне стране, и дестигматизације као генералног циља спољне политике, са друге стране.

Чињеница да је овај модел настао спљјањем различитих компатибилних теоријских праваца (социјални конструктивизам, копненхашка школа студија безбедности и симболички интеракционизам) такође је од важности при анализи резултата овог рада. Наиме, разматрањем и теоретизацијом повезаности процеса секуритизације и стигматизације, кандидат даје допринос повезивању литературе о ова два процеса, која су изостала у досадашњим истраживањима, а која могу бити од велике користи и за даља истраживања стигматизације у међународним односима, као и секретиризације у домену међународне безбедности. Такође, матрица за анализу процеса дестигматизације на различитим позорницама, развијена употребом теорије драматургије, представља још један новум у истраживањима стигме у спољној политици, који може бити од користи будућим истраживачима ове теме.

Поред тога, у раду се издваја и објашњава једна стратегија дестигматизације која до сада није теоријски објашњена (стигматизација бивших непријатеља у склопу сопствене дестигматизације), а поред тога се и врши нова класификација стратегија спољне политике са аспекта логике деловања стратегија - на компромисне и негацијске, што је такође новитет у односу на постојећу литературу. Овај резултат такође је веома релевантан за будућа истраживања стратегија дестигматизације у спољној политици и међународним односима. Додатно, у раду се и операционализују потпроцеси у оквиру стигматизације (етикетирање, стереотипизација, издвајање, губитак статуса и дискриминација) и разрађује теоријско-методолошки инструментариј за истраживање ових процеса у међународним

односима и спољној политици. Разрада и примена ове матрице такође је изузетно важан резултат овог рада, којим се попуњава један недостатак у теоријској литератури, а који може бити коришћен у будућим истраживањима процеса стигматизације у међународним односима.

Закључак

1. На основу изведеног истраживања, може се тврдити да је кандидат показао смисао за научно-истраживачки рад и продубљено разумевање концепта стигме у међународним односима и дестигматизације у спољној политици. Одабрана тема докторске дисертације је актуелна, научно потребна, друштвено оправдана и у складу је са до сада показаним научним интересовањем, способностима кандидата Милана Крстића и његовим професионалним опредељењем. Она представља самосталан истраживачки рад стратегијама дестигматизације у спољној политици, са посебним нагласком на примену ових стратегија у односу према бившим непријатељима.

2. У дисертацији је приметна амбиција кандидата, како у погледу научних циљева (тежна ка научном објашњењу, научној класификацији и типологизацији и научној дескрипцији), тако и у погледу схватања друштвене потребе да се истражи предмет дисертације. Реч је о изузетно актуелном истраживању које може бити од научне и шире друштвене користи и подстицај за даља научна истраживања појма стигме у мешународним односима и процеса дестигматизације у спољној политици, а који може бити од нарочите научне користи за анализу спољне политике Републике Србије и друштвене користи за њену будућу спољнополитичку праксу.

3. Структура садржаја дисертације поштује принципе општости и конкретизације истраживања и начела прецизности, реалности и ограничења. Она омогућава свођење предмета истраживања у научно прихватљиве оквире за спознају и одређење појава, и приказ резултата истраживања. Садржај предмета дисертације је правилно структуриран, те омогућава реализацију постављених циљева.

4. Приложена литература дала је веома добру грађу за израду докторске дисертације, те учвршћује закључак Комисије о свеобухватно исправној методолошкој усмерености кандидата.

5. Постигнути резултати истраживања кандидата МА Милана Крстића представљају драгоцен, изузетан допринос, како у смислу ваљаног обухвата теме, тако и у стварању могућности њеног даљег и још дубљег сагледавања.

Анализом и критичком оценом докторске дисертације, Комисија закључује да је дисертација МА Милана Крстића написана у складу са усвојеном пријавом и одобрењем Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду. На основу укупне и критичке оцене садржаја докторске дисертације, чланови Комисије оцењују да докторска дисертација кандидата МА Милана Крстића представља самостално научно дело, па су се у складу са тим стекли сви неопходни услови за њену јавну одбрану.

У Београду, 14. јула 2020. године.

Комисија за оцену дисертације:

1. проф. др Драган Р. Симић, члан

2. проф. др Дејан Јовић, члан

3. проф. др Драган Ђукановић, ментор